

Derleme

LEZBİYEN GEY BİSEKSÜEL TRANSSEKSÜEL TRAVESTİ BİREYLERLE SOSYAL HİZMET

Social Work With Lesbian Gay Bisexual Transsexuals and Transvestites

Sema BUZ*

*Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

ÖZET

LGBTT bireyler konusundaki olumsuz tutumlar, bu grubun temel hak ve hizmetlerden yararlanmasını engellemektedir. Heteroseksist kurum politikaları ve yapısal ayrımcılık ta LGBTT'lerin dışlanması sürecine katkı yapmaktadır. Bir ideoloji olarak he-

teroseksizm ve homofobi LGBTT'lerin toplumdaki varlığını görmezden gelmektedir. LGBTT'lerle çalışan profesyonelledeki önyargı ve homofobi pek çok çalışma ile ortaya konmuştur. LGBTT'lere yönelik içerici bir sosyal hizmet uygulaması için profesyoneller, eğitimciler ve öğrenciler kendi homofobisiyle yüzleşmelidir. Güçlendirme nosyonu ve özgürleştirici bir değer olarak sosyal adalet LGBTT'lere yönelik sosyal hizmetin içeriğini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet eğitimi ve müfredatında LGBTT'lerle ilgili içerik yer almalıdır. Profesyonel uygulamada ayırım karşıtı ve baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımlarından yararlanılabilir.

Anahtar Sözcükler: *Heteroseksizm, homofobi, sosyal hizmet öğrencileri, ayırım ve baskı karşıtı sosyal hizmet, LGBTT'lere yönelik sosyal hizmet*

ABSTRACT

Negative attitudes about LGBTTs prevents the utilization of basic rights and services by this group. Heterosexist agency policies and structural discrimination also contribute to the exclusion process of LGBTTs. As an ideology, heterosexism and homophobia ignore presence of LGBTTs in the community. Numerous studies showed prejudices and homophobia among professionals working with LGBTTs. For inclusive social work practice with LGBTTs professionals, educators and students should face their own homophobia. Empowerment notion and social justice as an emancipatory value constitute the content of social work with LGBTTs. LGBTT content must be included in social work curriculum and education. Anti-discriminatory and anti-oppressive social work practice are major approaches to working with LGBTTs.

Key Words: *Heterosexism, homophobia, social work students, social work with LGBTTs, anti-discriminatory and anti-oppressive social work*

GİRİŞ

Temelde cinsel yönelimi farklı olan LGBTT bireyler (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti) gereksinimlerini karşılamakta sıklıkla engellerle karşılaşmakta, toplumda dışlanma ve ayrımcılıkla yüz yüze kalmaktadır. Bu ayrımcılık ve dışlama en yakın kişisel karşılaşmalardan, en genelinde toplumda yok sayılma, dışlanma ve ötekileştirme süreçleriyle birlikte işlemekte ve yaşam hakkı ihlallerine kadar gidebilmektedir. Heteroseksüelliği doğal ve verili, diğer cinsel yönelimleri sapma olarak gören bir anlayış açıkça ayrımcı bir ideoloji olan homofobiyi de beslemektedir.

Eşcinsellik farklı disiplinlerin çalışma alanına giren ve üzerine pek çok çalışma yapılan bir alandır. Çalışmaların farklı gruplar arasında (öğrenci, profesyonel vb.) eşcinsellere yönelik tutumlar ve homofobi düzeyini ölçme konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada ise konu sosyal hizmet disiplini açısından ele alınacak, LGBTT bireylerin gereksinimleri çerçevesinde konuyla ilgili yapılmış araştırmalar ve literatür doğrultusunda LGBTT bireylerle sosyal hizmetin temel bileşenleri tartışılacaktır.

Eşcinselliğe İlişkin Açıklamalar

“Seks (sex)” ve “toplumsal cinsiyet (gender)” terimleri dönüşümlü olarak birbirinin yerine kullanılmaktadır ancak ikisi arasında ayırt edici birtakım karakteristikler bulunmaktadır. Seks, erkek ya da kadın olarak biyolojik sınıflandırmayı gösterir ve genellikle dış genital organlar aracılığıyla tanımlanır. Toplumsal cinsiyet ise kadın ya da erkek olmayla bağlantılı davranışsal, sosyal

ve psikolojik özelliklerin içerildiği kültürel bir tanımlamadır (Brown ve Rounsley, 1996:19-20).

Cinsel yönelim kişinin kendi isteği ile seçilen bir özellik değil, çok erken yaşlarda belirlenmiş bir durumdur (Yüksel, 2010:79). Heteroseksüeller (karşıt cinsel) karşı cinsten, homoseksüel (eşcinsel-lezbiyen) kişiler ise kendi cinsinden bir partnere yönelirler. Bu çerçevede eşcinsellik, biseksüellik ve heteroseksüellik gibi insanda tanımlanan üç yönelimden biri olup bir hastalık değil yönelim farklılığıdır. Eşcinsellik her iki cinsiyet için kullanılan bir terimdir. Eşcinsel erkekler (kendilerini sıklıkla “gey” olarak tanımlayan) ve lezbiyen kadınlar cinsel ve duygusal açıdan kendi anatomik cinsinin üyelerini cazibeli bulan bireylerdir (Brown ve Rounsley, 1996: 14-15).

İnsan cinselliği heteroseksüel ve eşcinsel her iki ucu temsil eden geniş bir duygu yığını içerir. Örneğin ergenlikte eşcinsel duygular o kadar yaygındır ki Kala (1992: 99) pek çok otoritenin “eşcinselliğin” normal gelişimin bir parçası olduğunu düşündüğünü belirtmektedir. Yine aktif heteroseksüel ilgileri olan pek çok yetişkin, belirgin eşcinsel eğilimlere sahip olabilmektedir (Kala,1992: 99).

Evrensel beklenti her zaman kadın ve erkeğin karşılıklı olarak diğerini çekici bulması olduğundan, eşcinsellik de çoğunlukla yanlış anlaşılan bir durum olmuştur. Cinsel yönelimin 19. yüzyılda tanımlanmasından sonra, eşcinsellik bilimsel çalışmanın bir alanı olmuştur. Bir çalışma alanı olarak eşcinsellik büyük oranda kuşku ve karşı çıkışlarla karşılaşmıştır. İlk zamanlarda seks konusunda çalışanların ahlaki olarak

şüpheli ve bir tür sapma içinde oldukları varsayılmıştır. Yani bilim de bu konuya objektif olarak yaklaşmamıştır (Biery, 1990:11).

19. yüzyılın sonlarından itibaren, eşcinselliğin bir davranış olduğu algısı oluşmuştur (Biery, 1990:12). Eşcinsellik hakkındaki olumsuz sosyal tutumlar nedeniyle eşcinselliğin nedenini bulma öncelikli olmuştur. Nedeni bilmenin "tedavi"ye yol açacağı hissediliyordu (Biery, 1990:11). Cinsel yönelim ve davranışların 19. yüzyıl sonundan başlayarak tıp disiplini kapsamında sağlık ve hastalık boyutlarıyla değerlendirilmeye başlanması çok sayıda yeni soruna yol açmıştır. O zamana dek günah ve suç kavramları üzerinden ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan eşcinseller, bu kez tedavi uygulamalarının nesnesi haline getirilmiş ve örselenmiştir. Esasında eşcinselliğin hastalık olarak değerlendirilmesi, tıpkı şizofreni hastalarının maruz kaldıkları "stigmatizasyon"a onların da hedef olmasına ve toplumda ayrımcılığa uğramalarına yol açmıştır (Çabuk ve Candansayar, 2010: 85). 1970'li yıllarda ise eşcinsellik hastalık kategorisinden çıkarılmış ve cinsel yönelim olarak tanımlanmaya başlamıştır.

LGBTT Bireylerin Gereksinimleri

LGBTT bireyler temel gereksinimlerine ek olarak yaşadıkları toplum tarafından kabul görmemesiyle bağlantılı olarak da pek çok sorunla karşılaşmaktadır. LGBTT'lerin gereksinimlerini yasal-politik, kültürel, sosyal, psikolojik gereksinimler olarak sınıflandırmak mümkündür.

Yasal-politik olarak LGBTT bireyler yasal ve kültürel olarak damgalanmakta

ve marjinalleştirilmektedir (Lombardi ve Bettcher, 2005:131).

Sosyal boyutta LGBTT bireylerin kimlik gelişimini etkileyen faktörler ırksal/etnik ayrımcılık ve baskı, daha geniş heteroseksüel toplumdan gelen cinsel ayrımcılık ve baskı, kendi topluluğunun reddi, sınırlı sosyal destek, sağlık ve sosyal hizmetlere sınırlı ulaşım, kaynaklara (barınma, istihdam, sağlık bakımı) sınırlı ulaşım (Lombardi ve Bettcher, 2005:131; Akerlund ve Cheung, 2000; Sheafor ve Horejsi, 2002: 564) gibi sorunlar yaşanmaktadır.

Psikolojik açıdan lezbiyen ve geyler için DiPlacido'nun (1998) kullandığı "lezbiyen ve gey azınlık stresi" gerçeği pek çok soruna yol açmaktadır. Bu terim gey ve lezbiyenlerin toplumdaki diğer azınlık grupları gibi sosyal konumları ve damgalanmaları nedeniyle kronik ya da akut stresle karşılaşmalarını ifade etmektedir. Gey ve lezbiyenlerin yaşadıkları streste psikolojik deşil, sosyal ya da sosyo-politik nedenler başta gelmektedir. Özellikle toplumda LGBTT'lere ilişkin olumsuz temsiller bu grubun psikolojik incinebilirliğini arttırmaktadır. Yapılan çalışmalarda psikolojik açıdan bu grupta depresyon, benlik saygısı, umutsuzluk gibi bulgulara rastlanmıştır. Bu veriler ile yetersiz sosyal destek ilişkili bulunmuştur (Vincike ve Heeringen, 2002: 182-183). Dolayısıyla bu psikolojik stresin geniş bir toplumsal ve politik arkaplanının bulunduğu söylemek mümkündür.

Lezbiyen ve gey çiftlerin işlevselliğini etkileyen ve sorun yaşamalarına neden olan bazı dış faktörlerden bahsedilmektedir. Bunlar esasında tüm LGBTT'lerin pek çok gereksiniminin kaynağını oluşturan heteroseksizm ve homofobi,

cinsiyet normları, açılma (coming out) ile ilgili sorunlar, köken aile ve seçilen aileden gelen sosyal destek (Bepko ve Johnson 2000:409-412) gibi konulardır.

Homofobi / heteroseksizm: Heteroseksizm doğal, normal, üstün ve kabul edilir olan cinsel yönelimin heteroseksüellik olduğunu öne süren; heteroseksüel olmayan her türlü davranış, kimlik veya ilişkiyi damgalayan, reddeden ve aşağılayan ideolojik sistem demektir. Bugüne kadar toplumda yerleşmiş, kalıplaşmış olan kadın ve erkek rollerine uymayan, bir anlamda genelden "farklı" olarak görülen eşcinsel bireyler bu anlayış çerçevesinde fiziksel, duygusal ve psikolojik saldırılara maruz kalmaktadır (Çabuk ve Candansayar, 2010: 85).

Homofobi ise genel olarak eşcinsellere ilişkin olumsuz duygu, tutum ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Homofobi, kişisel bir korku ve irrasyonel bir inanç olmanın çok ötesinde kültür ve anlam sistemleriyle, kurumlar ve sosyal geleneklerle ilişkili olarak ele alınması gereken politik bir alanda oluşan, gruplararası bir sürece işaret etmektedir. Homofobi, daha bireysel (kişilik, benlik algısı, bilişsel yapılar vb.) süreçlerin de etkilediği, eşcinsellerin bir dış grup olarak kavramsallaştırılması sonucunda oluşan ve belirli stereotiplerin eşlik ettiği bir gruplararası ilişki ideolojisi olarak görülebilir. Bu nedenle homofobik ideoloji kendiliğinden kişisel bir özellik olarak değil, belirli bir sosyo-kültürel bağlam içinde oluşmaktadır (Göregenli, 2009: 9).

Cinsiyet normları: Cinsiyet normları, gey ve lezbiyenler için kalıplaşmış önyargılı tutumlara yol açar. Örneğin gey erkeklerin kadın gibi, lezbiyen kadınların erkek gibi olması gerekliliği.

Kendine ve diğerlerine açılma: Yaşınlarından birinin lezbiyen ve gey olarak kişiyi kabul edip, bütünleşebilmesi çok önemlidir.

Sosyal destek: Bu kişilerin çift statülerinin geçerli olmayışı ve çift ile ailesi arasındaki sınır konusunda saygı eksikliği önemli bir sorundur (Bepko ve Johnson, 2000:409-412).

Gey ve lezbiyen çiftler açısından bakıldığında iletişim problemleri, cinsel memnuniyetsizlik, iki aileye de açılma düzeylerindeki farklılıklar ön plana çıkabilir. Çiftler destekten yoksun kaldığında izolasyon, kayıp ve üzüntü ile içiçedirler. LGBTT toplumu bulma ve onlarla bütünleşme danışma konularının başında gelebilir (Cramer, 1995).

Gey ve lezbiyen ebeveynlerin ise cinsel yönelimlerinden dolayı çocuklarının vesayetini kaybetme riskiyle karşılaşabildikleri görülmektedir. Bazı çocuklar ebeveynlerinin cinsel yöneliminden dolayı kızgın, kafası karışık ya da utanabilirken, bazıları gurur duyup, anlayıp, bu durumdan rahatsız olmayabilir. Lezbiyen ve gey ebeveynlerin çocuklarıyla yapılan çalışmalar, çocukların psikolojik ve sosyal uyumlarının heteroseksüel ailelerdekine benzer ya da daha iyi olduğunu göstermektedir. Üstelik gey ve lezbiyenlerin çocukları arasındaki heteroseksüel oluş heteroseksüel ailelerdekine benzerdir. Yani çocuklar kötü ebeveyn-çocuk ilişkisi değil sosyal homofobiden dolayı sıkıntı yaşamaktadır (Gottman, 1989; Akt.: Cramer, 1995).

Sosyal Hizmette LGBTT Konusunda Yapılmış Bazı Çalışmalar

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçı veya meslektaşlarına karşı cinsiyetlerinden ya da cinsel yönelimlerinden

dolayı ayırım yapmak bir yana yapılan negatif ayrımcılığa da meydan okumak durumundadır (IFSW, Ethics in Social Work Statement of Principles, 2002). Buna ek olarak sosyal hizmet eğitimi veren okulların da öğrencilerine, ayırım yapmaksızın müracaatçılarına saygı duymayı, bilgili ve becerili yaklaşmayı öğretmesi öngörülmektedir (Council on Social Work Education, 2001). Bu bakımdan sosyal hizmet uzmanlarının “değişim ajanı” rolleri, toplumda bu yönde bir farkındalık yaratma üzerine odaklanmayı gerektirir.

Ancak sosyal hizmet uzmanları ve öğrencileri ile yapılan çalışmalar bu gruba yönelik olumsuz tutumların varlığını göstermektedir. Morrow’un sosyal hizmet ders kitaplarında gay ve lezbiyen içerikle ilgili çalışması (1996) heteroseksist önyargı ve ayrımcılığın sosyal hizmet eğitiminde sürdüğünü ortaya koymaktadır. Yine Kriegelstein (2003) ve Snively ve diğerlerinin (2004) çalışmaları sosyal hizmet öğrencilerinin yüksek düzeylerde heteroseksist tutuma sahip olduğunu ve homofobik olduklarını ortaya koymuştur (Akt:Tucker ve Tripodi, 2006). Öğrenciler eğitimleri sırasında LGBTT nüfusla mesleki uygulama konusuna çok az ağırlık verildiğini belirtmişlerdir. Hayes ve Gelso (1993) ile Weiner ve Siegel (1990)’in çalışmaları ise sosyal hizmet uzmanlarındaki homofobinin LGBTT müracaatçıyla çalışmadan duyulan rahatsızlıkla ilişkili olduğunu göstermektedir. LGBTT nüfusla iyi uygulamanın bileşenleri ve etkili müdahaleler geliştirme konusunda çalışılması gerekmektedir (Akt:Tucker ve Tripodi, 2006).

Berkman ve Zinberg (1997) master düzeyindeki sosyal hizmet uzmanlarının %10.7’sini düşük düzeyde homofobik,

Wisniewski ve Toomey (1987) çalışmalarında sosyal hizmet uzmanlarının üçte birini homofobik bulmuştur. Newman, Dannenfelser ve Benishek (2002) master düzeyindeki sosyal hizmet öğrencilerini cinsel azınlıkları kabul konusunda sosyal hizmet uzmanlarından daha fazla toleranslı bulmuştur (Akt.: Gezinski, 2009:104).

Güney Kore’de iki büyük üniversitenin sosyal hizmet programlarında okuyan 124 öğrenciye uygulanan Hudson ve Ricketts’in Homofobi Ölçeği’ne göre lisans ve master düzeyindeki Koreli öğrencilerin Amerikalı örneklemdeki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde homofobik oldukları bulunmuştur. Sınıf içi tartışmalarda ise eşcinsellik konusu tartışılırken daha az düzeyde homofobik oldukları görülmüştür (Lim ve Johnson, 2001).

ABD’deki 12 sosyal hizmet programında lisans düzeyindeki 575 heteroseksüel öğrenciye lezbiyen ve geylelere yönelik tutumları ölçen bir diğer araştırmada atfetme teorisiyle uyumlu olarak öğrencilerin, cinsel yönelimin bir tercih olduğunu düşündükleri ortaya konmuştur. Otoriter yönelimi olan, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsemiş ve dini hizmetlerden yararlanan öğrenciler arasında eşcinsellere yönelik olumsuz yorumların daha yüksek olduğu bulunmuştur (Swank ve Raiz, 2010).

Türkiye’deki sosyal hizmet öğrencilerinin cinsellikle ilgili tutumlarını inceleyen bir çalışmada geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen öğrencilerin aynı zamanda eşcinsellere yönelik olumsuz tutumlar geliştirdiği bulunmuştur (Duyan ve Duyan, 2005:704). Üniversite öğrencilerinin eşcinsellere yönelik tutumlarıyla ilgili bir çalışmada da

kadın öğrencilerin erkeklere göre eşcinselliğe daha olumlu baktığı bulunmuş olsa da genel yaklaşımın geleneksel olduğu ortaya konmuştur (Gelbal ve Duyan, 2006: 577-578). Dünyada ve Türkiye’de LGBTT bireylere yönelik tutumların diğer profesyonellerde olduğu gibi sosyal hizmet alanındaki profesyonellerde de olumsuz ve homofobiktir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimseme olumsuz tutumla doğrudan ilişkilidir. Cinsiyet açısından ise kadınların tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir.

LGBTT Bireylerle Sosyal Hizmet

Homofobi ve heteroseksizm genellikle eşcinsellere ve eşcinsel davranışa karşı düşmanca ve önyargılı yaklaşımı ifade ettiğinden gey ve lezbiyenlerden korkma ve onlara karşı ayrımcılık, bu gruba yönelik genel sosyal hizmetlerin sunumunda büyük engeller ortaya çıkarmaktadır. Gey ve lezbiyenlere yönelik olumsuz tutum geliştiren profesyonellerin mesleki uygulamalarında daha az etkili olduğu kaydedilmiştir (Ben-Ari, 2001).

Profesyoneller arasındaki eşcinsel karşıtı önyargılar LGBTT bireylerin yetersiz bakım almasına, hizmete ulaşırken doğrudan ya da dolaylı ayrımcılığa maruz kalmasına yol açmaktadır. Psikiyatrik Gelişme Grubu’na göre LGBTT karşıtı önyargılar, müracaatçıları heteroseksüel olarak kabul etmek, LGBTT bireyleri patolojik olarak görmek, onlara kalıpyargı ile bakmak, damgalamak, sağlık sorunlarına empati ile yaklaşmamak ya da bu sorunları tanımamak, heteroseksüel olmayan davranış, kimlik ve ilişkiye değer vermemek, talep edilmeden kişilerin cinsel yönelimini değiştirmeye kalkışmak olarak tanımlanmaktadır.

Bu önyargılar profesyonel uygulamanın standartlarında düşüşe yol açar. İyi uygulama LGBTT karşıtı bu önyargıların farkında olmayı ve bunların, kişiyi nasıl etkilediğinin bilincinde olmayı gerektirir (Allen, 2008:5). Tüm diğer profesyoneller gibi sosyal hizmet uzmanlarının da bu önyargılar ve kabullerden arınmış olması mesleki çalışma açısından oldukça önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının kendi cinsiyet rol kabulü ve önyargılarıyla yüzleşmekle başlayıp, uygulamalarında homofobik olmayan bir çerçevede çalışmaları gerekmektedir. Bu konuda bir sınıflandırmaya göre (Gates, 2011) heteroseksist kurum politikasıyla yüzleşmek, LGBTT müracaatçılar için savunuculuk, cinsiyetçilikten arınmış bir dil kullanmak, lobcilik yaparken LGBTT’leri içeren literatürü kullanmak, açık fikirli olmak ve kendimizi eğitmek önerilmektedir.

Dünyada eşcinsellerle ilgili sorunlar konusunda pek çok sosyal hizmet okulu dersler koymasına karşın, bu materyallerin tüm derslerin içeriğine konulması gereklidir. Bu durum, LGBTT bireylerin gördükleri baskının diğer baskı türlerinden (ör.: ırksal, etnik, cinsel fiziksel yeterlilik, sınıfsal) ayrılmaması görüşüne temellenir (Collins, 2000; Akt.: Gezinski, 2009:105). Bu çerçevede sosyal hizmet eğitim müfredatına toplumsal cinsiyet ve heteroseksizm konularının anaakım olarak içeriklendirilerek program bütünlüğünün bu çerçevede yapılandırılması önem taşımaktadır.

LGBTT grupla çalışmada altı temel ilkededen söz edilebilir (Morrow, 2006):

- 1. Değer-temelli ve etik temelli uygulama:** Sosyal hizmet değerleri ve etiği sosyal hizmet uzmanlarının

LGBTT'lere saygı, değeriyle birlikte onurlu bireyler olarak davranılması- nı öngörür.

2. **Ekolojik sistem perspektifi:** Kişinin sosyal çevresinin yasal, politik, sosyal, aile, okul ve iş sistemlerinin kişinin esenliği üzerinde etkili olduğundan hareketle pek çok cinsel azınlık için sosyal çevre müdahale için önemli bir nokta olur.
3. **Çeşitlilik-farklılık:** Cinsel azınlık statüsü ve sosyal baskı nedeniyle LGBTT'leri ortak bir grup olarak varsaymak yerine, ayırt edici özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları ile birlikte ayınlıştırmamak gereklidir. Bu grup içinde alt gruplar olduğunu, her bireyin farklılıkları olduğu ve bireyin eşsizliği çerçevesinde bir yaklaşım gereklidir.
4. **Güçlendirme:** LGBTT'ler azınlık statülerinden dolayı baskı ve ayrımcılıkla karşılaşma olasılığı olan bir gruptur. Risk altındaki gruplar sosyal ve politik olarak ta marjinalleştirilirler. Güçlendirme odaklı çalışırken, güçlerini tanımlamak ve müdahale stratejilerinde dikkate almak önemlidir.
5. **Araştırma temelli bilgi:** Pek çok sosyal hizmet uzmanı LGBTT'ler hakkında az, eski paradigmalara dayalı, cinsel yönelime dair güncel bilimsel bilgidен habersizdir. İyi bir bilgi temeli bu açıdan önemlidir.
6. **Sosyal adalet:** Temel haklardan ve korumadan eşit yararlanma açısından sosyal adalet LGBTT'lerle çalışmada önemli bir çerçeve sunmakta ve bu grubun karşılaştığı sosyal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması önemli bir hedef olmak durumundadır.

Kanada'da yapılmış kapsamlı bir çalışmada (Brotman ve diğ. 2006:10) savunuculuk, sosyal-politik bağlamdaki faaliyetler, eğitim, sosyal yardım, politika ve mesleki uygulama konusunda öneriler sunulmaktadır.

LGBTT bireylerle çalışmada sosyal refah politikasının dört temel noktayı dikkate alması gerekir:

Görünmezlik (invisibility): Bu grubun varlığına ilişkin bilginin reddi,

Yasal olmamak (illegality): Aynı cinsten iki kişi arasındaki erotik çekimi toplumsal cinsiyet sınırlarını bulanıklaştırdığı için suç olarak görmek,

Ayrılma (separation): Koruma ya da genel iyilik için LGBTT'leri toplumdan ayırma,

Rehabilitasyon (rehabilitation): LGBTT'lerin farklılığını sabitlemek üzere programlar kurmak (Messinger, 2006).

Temelde LGBTT bireylere yönelik sosyal hizmette iki önemli konu bulunmaktadır:

- Uygulamacının (sosyal hizmet uzmanı) LGBTT bireylere yönelik tutum ve becerilerine yönelik kaygılar: burada uygulamacının kendi homofobisiyle yüzleşmesi ve kendi olumsuz duygularının farkına varması beklenir.
- Kurumların LGBTT bireylere sağladığı hizmetler ile ilgili kaygılar: Bazı hizmetlerin LGBTT yaşamın özel boyutlarıyla ilgili özel gereksinimler (lezbiyen destek grubu, açılma sürecindeki geyler için gruplar, çocuk vesayeti, gey aileler için yasal danışmanlık, gey partnerler için çift terapisi /danışması gibi) yaratabileceği

göz önüne alınmalıdır. Yukarıda sayılan hizmetler sadece LGBTT bireyler içindir. Bunun yanı sıra bu tür hizmetlerin, sosyal hizmet kurumlarının geleneksel hizmetleri içinde yer alması gerekmektedir. Bu çerçevede sosyal hizmet kurumlarının hizmetlerini almak üzere başvuranlar içinde LGBTT'ler olduğunu göz önünde tutmaya ek olarak, kurumların LGBTT bireylerin gereksinimlerine yönelik olarak da hizmetlerini yapılındırması önemli bir gereksinimdir.

LGBTT bireylerle çalışan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çalışma sırasında dikkat etmeleri gereken birtakım ilkeler bulunmaktadır:

- Sosyal hizmet uzmanları bu gruba karşı kendi davranış, tutum, inanç sistemi, ahlaki değerlerinin yanı sıra önyargı ve ayrımcılık potansiyelini fark etmelidir.
- Anlayış ve bilginin eksik olmasından korkmamak gereklidir. LGBTT konusunda profesyoneller arasında bile büyük bir inkar yaşanmaktadır. LGBTT bireylerin algı, ilgi ve deneyimlerini öğrenmek için çok çalışmak gereklidir.
- Cinsel yönelimini tanımak ve kabul etmek karmaşa ve belirsizlikle geçen yıllardan sonra kolay değildir. Heteroseksüel olduklarını kanıtlamak için farklı yolları deneyebilirler. Böyle içsel çatışmaların özellikle adölesanlar için zor olduğunu ve bazen intihara yol açabileceğini bilmek gereklidir.
- Bazı LGBTT'lerin cinsel yönelimlerini açıklamakta zorlanacaklarını, toplum tarafından kimliklerini

saklamaya zorlandıklarını, toplumda reddedilme durumunu da dikkate alarak, müracaatçıya acı, kızgınlık ve adaletsizlik duygularını açıklaması için yardım edilmelidir.

- Yardım ilişkisine girmede, ayrımcılık ve önyargı deneyimleri nedeniyle çok incidikleri için tedbirli ve korkulu olabilirler. Sosyal hizmet uzmanının önyargısız olduğunu anlayana kadar cinsel yönelimlerini açıklayamayabilirler.
- Açılma (coming out) müracaatçıyla çalışmanın bir hedefi olmamalıdır. Açılma, özgürleştirici ve politik olarak teşvik edilen bir şey olsa da kişi, ailesine yabancılaşma, işini kaybetme gibi büyük bedeller ödeyebilir.
- Eşcinsel bir çiftle çalışırken heteroseksüel çiftlerdeki uzun dönemli sorunlar karşımıza çıkabilir. Parasal, ev/iş sorumlulukları dengesi, çocuk bakımı, başarısız cinsel ilişki, umutsuzluk, şiddet gibi. Bununla birlikte eşcinsel çiftlerin ilişkisi daha farklıdır çünkü yasal bir evliliğin getirdiği statü, koruma ve haklardan yoksundurlar. Bu çiftlere özel, yasal düzenlemeler gerekebilir (Sheafor ve Horejsi, 2002: 564-565). Bu yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi konusunda sosyal hizmet uzmanları sosyo-politik bağlamda savunuculuk yapmak durumundadırlar.

Sosyal hizmet uzmanları ve diğer refah alanında çalışan profesyoneller, müracaatçılarıyla iletişime geçtiklerinde, güç konusu her zaman gündeme gelmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının gücünü bilgi ve uzmanlık, kaynaklara ulaşım, yasal güçler, bireyler ve kurumlar vb. üzerindeki etki terimleriyle ifade edebiliriz. Güç, sosyal hizmet uzmanları ve

müracaatçıları arasındaki ilişkinin bir yönüdür ve bu durum, olası iki problemi arttırabilir:

1. Sosyal hizmet uzmanları gücü baskıcı bir yolla kullanılabilir ve bu suis-timal olur.
2. Sosyal hizmet uzmanları etkili bir şekilde müracaatçılarının sosyal ko-numu, cinsiyeti, ırkı, yaşı vb. ile iliş-kili baskılara ve güç/güçsüzlük so-runlarına karşı duyarlı olmayabilir (Thompson, 2001:153).

Bu çerçevede güç analizine ve güç-lendirmeye özel bir vurgusu olan ay-rım karşıtı uygulama, bir sosyal hizmet yaklaşımı olarak ortaya çıkmaktadır (Thompson, 2001: 154). Bu yaklaşım sosyal hizmette, çalışanların yapısal olarak dezavantajlı grupları dikkate al-masını, özellikle ırk, cinsiyet, özür-lülük, sosyal sınıf ve cinsel yönelimden kay-naklı bireysel ve kurumsallaşmış ayırım-cılığı azaltmayı deneyen bir yaklaşımdır (Thomas ve Pierson, 1995: 16). Benzer diğer bir uygulama türü olan baskı kar-şıtı sosyal hizmet, kökenlerini baskı kar-şıtı ve ayırım karşıtı sosyal hizmet, anti-ırkçı, anti-seksist ve anti-heteroseksist uygulamayla ilgili spesifik tartışma ve gelişmelerden almaktadır. Seksizm, ırkçılık ve heteroseksizm/homofobi, ka-dınların, siyahların, azınlıkların, gey ve lezbiyen hareketlerin mücadelelerinden kökenini almıştır. Bu hareketlerin üyele-ri, sosyal hizmette baskı karşıtı uygu-lamanın gelişiminde aktif rol oynamış-tır (Wilson ve Beresford, 2000:563). Bu uygulamada hizmeti kullananların bil-gilerinin arttırılması, hizmeti kullanan-lar hakkında baskı yapan bilgileri kul-lanma ve güçlendirme, müracaatçıların pasif ve düşük statülerini kontrol ede-rek, “baskı-karşıtı” uygulama ve baskı

hakkında bilgi yapılarını güçlendirme, geleneksel profesyonel gücü gösterme ve maskeleyen önemli çalışma yollarıdır (Wilson ve Beresford, 2000:563). Bu çerçevede ayırım ve baskı karşıtı sos-yal hizmet uygulaması eşcinsel mür-aatçılarla çalışırken işlevsel olabilecek yaklaşımlar olarak öne çıkmaktadır.

Ayırım karşıtı uygulama çerçevesin-de cinsel kimlik önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle cinsel kimlikle ilgili konuları görmezden gel-memek ve “heteroseksüel varsayımlar-dan” kaçınmak gereklidir. Karşımızda-ki kişinin otomatik olarak heteroseksüel olduğunu varsaymamalıyız. Böyle ya-parsak eşcinselliği farklılık değil, eksiklik olarak görmüş oluruz. İstismar po-litikalarının cinsel kimlikle bağlantılı is-tismarı da içermesi konusunda dikkat-li olmalıyız. Bireyin cinsel kimliğinin risk değerlendirmesi, hizmetler için uygun-luk konusunda önemli bir faktör olarak görülmemelidir. Cinsellik ve cinsel kim-likle ilişkili eğitim anaakım bir konu ola-rak görülmeli, HIV danışmanı gibi özel uzmanlar tarafından ele alınması gere-ken marjinal bir konu olarak görülme-melidir (Thompson, 2001:145).

LGBTT bireylere yönelik danışmanlıkta önemli bir konu açılma konusudur. Açıl-ma konusu istihdam, açılmanın olası olumsuz sonuçları, yaş, küçük çocuğu için bakım alma, içselleştirilen homo-fobi, diğerleri tarafından yargılanma, açılmak istenen kişinin niteliği, diğer LGBTT'lerden alınan desteğin dere-cesi gibi pek çok faktöre bağlıdır. Dep-resyon, intihar, alkol ve madde kullanı-mı, yas ve kayıp LGBTT'lerin açılma sırasında yaşayabilecekleri sorunlar-dır. Cinsel yönelimden dolayı işin kay-bı, nefret suçlarına (sözel, ruhsal, fizik-sel tehdit ya da saldırı) maruz kalmak,

çocuk vesayetinin reddi, yasal olarak evlenememe, olumsuz ve yaşamlarını tehdit edici olaylar olmadan açıkça kimliklerini yaşayabilmeleriyle ilgili pek çok güçlük söz konusudur (Cramer, 1995). Sosyal hizmet uzmanları açılmanın sözü edilen tüm boyutlarında etkin çalışmak durumundadır.

Diğer önemli bir konu LGBTT'lerin köken aileleriyle çalışmadır. Aile üyelerinin kural, değer ve tutumları eşcinselliğin cezalandırılması ya da hoşgörülmesine yol açabilir. Irksal, etnik, kültürel özellikler önem taşır. Destekleyici aile üyeleri LGBTT'lerin refahı için olumlu katkı yapar. Öte yandan eleştirel, uzak ve şiddet içeren tepkiler stres, üzüntü ve yabancılaşma yaratabilir (Cramer, 1995).

Bireyselleştirme, kabul etme (koşulsuz olumlu kabul), yargılayıcı olmayan tutum gibi Biestek'in (1961, Akt: Banks, 2001:26) geliştirdiği etik ilkeler LGBTT müracaatçılarıyla çalışmada önemli ilkeler olarak ortaya çıkmaktadır. Yine sosyal hizmette özgürleştirici değerler olan eşitlik, sosyal adalet, vatandaşlık ve güçlendirme (Thompson, 2005) sosyal hizmet uzmanlarının dikkate alacağı ve uygulamalarında yol gösterici değerlerdir. Bu çerçevede özellikle IFSW'nin sosyal adalet değeri LGBTT'lerle çalışmada önemli bir çerçeve sunmaktadır. LGBTT'lere yönelik olumsuz ayrımcılıkla mücadele, farklılıklarının tanınması ve kabulü, kaynaklara eşit ulaşım ve yararlanmaları, adil olmayan politika ve uygulamalarla mücadele etmek ve son olarak birlik ve dayanışma içinde çalışmak sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde önemlidir.

LGBTT'lere yönelik sosyal hizmet en temelde bu grubun dışlanmasına ve

ötekileştirilmesine karşı çıkan, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi için özel önlemler gerektiren bir çalışma içeriğine sahip olmak durumundadır. Bu çerçevede heteroseksizm ve homofobinin dayanağını oluşturan sosyo-kültürel bağlamı değiştirmek sosyal hizmet uzmanları için merkezi uğraşı alanlarından biri olmalıdır. Kuruluşların heteroseksist politika ve uygulamalarını ortaya koymak ve yapısal ayrımcılık ve eşitsizliğin ortadan kaldırılması boyutunda makro düzeyde çalışma yapmak LGBTT bireylerle yürütülen mikro düzeydeki çalışmalarla paralel yürütülmesi gereken önemli bir çalışma alanıdır. Bireyle çalışma boyutunda ise "uyumlaştırma" yerine "özgürleştirme ve güçlendirme" önemli bir noktadır.

Sonsöz

LGBTT bireylere yönelik yapılan araştırmalar, eşcinsellerin reddedilme, yanlış anlaşılma ve baskı ile karşılaştıklarını göstermektedir. Homofobik tutum ve heteroseksizm bu durum üzerinde çok etkili değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu baskı ve ayrımcılık temel olarak barınma, istihdam, sağlık bakımı ve sosyal hizmetlere ulaşımını engelleyebilmektedir. Bunun yanısıra aileye ve çevreye açılma ile ilgili süreçte yaşanan güçlükler, yasal olarak çift olamama, evlat edinme konusunda karşılaşılan engeller gibi diğer önemli güçlükler de söz konusudur. Bu çerçevede sosyal hizmet uzmanlarının mesleki çalışmalarında güç konusuna dikkat etmeleri, heteroseksizm ve homofobiyi mücadele etmeleri gerekmektedir. LGBTT birey ve çevresiyle mesleki çalışma yürütürken, içerici bir politika gelişimi için de bu grubun görünürliğini arttırma çabalarına destek vermek durumundadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının, öğrencilerinin ve bu eğitimi veren eğitimcilerin öncelikle kendi homofobisiyle yüzleşmesi gerektiği konuyla ilgili tüm çalışmalarda işaret edilen bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili bilgi sahibi olma, okumak, araştırmak, heteroseksist önyargı ve varsayımlardan kaçınmak, karşıımızdaki müracaatçıyı "heteroseksüel" olarak varsaymamak, kısacası kendimizi eğitmek gibi çok temel bir noktadan başlamak durumundayız.

Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargılarıyla sosyalleşme, otoriter eğilime sahip olma gibi durumlar LGTT bireylere yaklaşımı olumsuz etkilemektedir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının üretilmediği bir sosyalizasyon sürecinin olanakları araştırılmalı, gelişim sürecinin daha önceki aşamalarında ve diğer kurumlarda (aile, din, eğitim) bu rollerin sunumunda farklı bir ele alış gereklidir. Yine bu rollerin sunumuyla ilgili heteroseksizm ve homofobiyi ortadan kaldırmak üzere çalışmak da ilişkili bir diğer önemli konudur. Bunu mümkün kılmak için ise farklı disiplinlerin, profesyonellerin, kurumların hizmetleri, politika ve uygulamalarını geliştirmek üzere işbirliği içinde çalışması gereklidir.

KAYNAKÇA

Akerlund M. ve M. Cheung (2000). Teaching beyond the deficit model: Gay and lesbian issues among African Americans, Latinos, and Asian Americans. *Journal of Social Work Education*, 36(2).

Allen. O. (2008). *Lesbian, gay & bisexual patients: The issues for general practice*. Ireland: Irish College of General Practitioners (ICGP) & Gay and Lesbian Equality Network (GLEN).

Banks, S. (2001). *Ethics and values in social work* (2. edition). New York: Palgrave.

Ben-Ari, A. T. (2001). Homosexuality and heterosexism: Views from academics in the helping professions. *British Journal of Social Work*, 31, 119-131.

Bepko, C. and T. Johnson. (2000). Gay and lesbian couples in therapy: Perspectives for the contemporary therapist. *Journal of Marital & Family Therapy*, (26)4, 409-419.

Biery, E. R. (1990). *Understanding homosexuality-the pride and the prejudice*. Austin: Edward-William Publishing.

Brotman, S., Ryan, B., Meyer, E., Chamberland, L., Cormier, R., Julien, D., Peterkin, A., ve B. Richard (2006). *The health and social service needs of gay and lesbian seniors and their families in Canada*, McGill School of Social Work, Executive Summary Report, Montreal: Cavendish.

Brown, L. M. and C. A. Rounsley (1996). *TrueSelves understanding transsexualism—for families, friends, coworkers and helping professionals*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Council on Social Work Education (2001). *Educational policy and accreditation standards*. February 21, 2005, http://www.cswe.org/accreditation/EPAS/EPAS_start.htm, 10.05.2011.

Cramer, E. (1995). Counseling lesbian and gay male clients, *Perspectives on Multiculturalism and Cultural Diversity*, Virginia: Commonwealth University.

Çabuk, F.D. ve S. Candansayar (2010). Tıp ve homofobi, *Anti-Homofobi Kitabı 2*, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Ankara: Kaos GL Yayını: 85-89.

Duyan, V. ve G. Duyan (2005). Turkish social work students' attitudes toward sexuality. *Sex Roles*, 52(9-10), 697-706.

Gates, T. (2011). Challenging heterosexism: Six suggestions for social work practice. Social Work-The New Social Worker Online, <http://www.socialworker.com/home>, 02.02.2011.

- Gelbal, S. ve V. Duyan (2006). Attitudes of university students toward lesbians and gay men in Turkey, *Sex Roles*, 55, 573-579.
- Gezinski, L. (2009). Addressing sexual minority issues in social work education: A curriculum framework, *Advances in Social Work*, (10)1, 103-113.
- Göregenli, M. (2009). Gruplararası ilişki ideolojisi olarak homofobi, *Anti-Homofobi Kitabı* Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Ankara: Kaos GL Yayını: 9-16.
- International Federation of Social Workers (2002). Draft document: Ethics in social work statement of principles. Geneva: IFSW General Meeting.
- Kala, A. (1992). *Invisible minority the unknown world of the Indian homosexual*. New Delhi: Dynamic Books.
- Lim H.S. and M.M. Johnson (2001). Korean social work students' attitudes toward homosexuals. *Journal of Social Work Education*, 37(3), 545-554.
- Lombardi, E. ve T. Bettcher (2005). Lesbian, gay, bisexual and transgender/transsexual individuals. In *Social Injustice and Public Health* (Edited by Barry S. Levy), Oxford University Press.
- Messinger, L. (2006). Social welfare policy and advocacy. In *Sexual Orientation and Gender Expression in Social Work Practice*, Ed: D. F. Morrow and L. Messinger, New York: Columbia University Press.
- Morrow, F. D. (2006). Sexual Orientation and Gender Identity Expression. In *Sexual Orientation and Gender Expression in Social Work Practice*, Ed: D. F. Morrow and L. Messinger, New York: Columbia University Press.
- Sheafer, W. B. and C. R. Horejsi (2002). *Techniques and guidelines for social work practice* (Sixth Edition). Boston: Allyn Bacon.
- Swank, E. and L. Raiz (2010). Attitudes toward gays and lesbians among undergraduate social work students. *Affilia-Journal of Women and Social Work*, 25 (1), 19-29.
- Thomas, M. and J. Pierson (1995). *Dictionary of social work*. London: Collins Educational Limited.
- Thompson, N. (2001). *Anti-Discriminatory practice* (Third Edition). *BASW Practical Social Work Series*, Ed: Jo Campling, London: Palgrave.
- Thompson, N. (2005). *Understanding social work-preparing for practice* (2. Edition). USA: Palgrave Macmillan.
- Tucker W. E. and M. P. Tripodi (2006). Changing heterosexuals' attitudes toward homosexuals: A systematic review of the empirical literature. *Research on Social Work Practice*, 16, 176-190.
- Vincke, J. and K. V. Heeringen (2002). Confidant support and the mental wellbeing of lesbian and gay young adults: A longitudinal analysis. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 12, 181-193.
- Wilson, A. and P. Beresford (2000). Anti oppressive practice: Emancipation or appropriation?. *British Journal of Social Work*, 30, 553-573.
- Yüksel, Ş. (2010). Eşcinsellik, sosyal dışlanma ve ruh sağlığı sorunlarına yaklaşım. *Anti-Homofobi Kitabı 2*, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Ankara: Kaos GL Yayını: 79-84.